

כתובות: דברי הקדמה א'

R' Mordechai Torczyner – torczyner@torontotorah.com

Rabbi Jonathan Ziring, *It's Time for Yeshivas to Fight Rape Culture*, Nov 2 '14

<https://forward.com/opinion/208361/its-time-for-yeshivas-to-fight-rape-culture/>

When studying Talmud, it's easy to be desensitized to the real-life implications of even the most sensitive issues — rape, for example. So, as we at Yeshivat Har Etzion study the third chapter of the Talmudic tractate Ketubot, a chapter devoted to the crimes of rape and seduction, it's easy to forget (especially when using the Hebrew terms) that "ones u-mefateh" are not just legal categories, but traumatic events that affect real people. To combat that, my yeshiva arranged two presentations this week to ensure that I and the other students fully grasp what's at stake in discussions of rape and sexual assault.

The first, as our teacher Rabbi Shmuel Shimoni noted, was meant to highlight the human dimensions, and therefore avoided both Jewish legal and secular legal issues. The yeshiva invited Yonina Fallenberg, Director of the Rape Crisis Center for Religious Women in Tel Aviv, to speak at this presentation....

There's another aspect to consider when trying to ground Torah in reality, and that is understanding how modern value judgments relate to those of the Torah. The Talmud seems to relate to rape as just an extreme case of assault. Yet modern society treats it as a crime unto itself. What do we do with that? Rabbi Mosheh Lichtenstein spent an hour and a half with us — until 12:30 am! — exploring different models of how to deal with this tension...

מילים חשובים

קידושין ונישואין
קטנה, נערה ובוגרת
עריות, שניות
אונס, מפתה
נכסי צאן ברזל
נכסי מלוג

היסטוריה של הכתובה

א. מוהר מוסלמי

<http://www.lilith.org/blog/2012/01/muslim-and-jewish-marriage-contracts-in-american-courts/>

ב. דר. יואל שילה, ההתחייבות הכספית שבכתובה

<https://www2.biu.ac.il/JH/Parasha/vayshlah/ish.html>

ג. שו"ת רשב"א ו:ד

שאלה ראובן שהיה חייב אלף דינר בשטר חוב לגוי. ולא חתמה בו אשתו. וכשבא הגוי ליפרע מנכסי ראובן. הוציאה אשתו של ראובן כתובתה בערכאות של גוים שהיה מוקדם לשטר חוב. וגבתה כתובתה כל הנכסים שנמצאו לראובן בעלה. ועכשיו הוציא שמעון שטר חוב על ראובן הנז' ונתרעם ממנו בדיני ישראל. וראובן טוען שאין לו כלום שכל נכסיו גבתה אשתו שהגבה לה הגזבר בערכאות'. ושמעון טוען שאותה הגוביינא שלא כדין נעשית לפי שלא נתנה כתובה לגבות מחיים. הדין עם מי?

תשובה מסתברא שהדין עם שמעון. והאמת אמר שאותה גוביינא שלא כדין נעשית. ומה שגבתה לא גבתה. כבעל חוב שגבה קודם ממנו /זמנו/ מה שגבה לא גבה. וכ"ש כתובה דשמא לא תבוא לידי גוביינא לעולם אם תמות היא בחיי בעלה ומה שאמרת משם הרב בעל העיטור דנדונייא נתנה לגבות מחיים. אין דעתי נוטה לכך. שכלם מכניסות לבעל שלא יפרע ממנו אלא או באלמנות או בגירושין. ועוד מספר כתובה נלמוד שכולל דנדינא ותוספת ביחד ואין מחלקין בזמן פרעונם. וזה נראה לי ברור.

ד. Rabbi Michael Broyde and Rabbi Yona Reiss, *The Ketubah in America*

<http://www.jlaw.com/Articles/KETUBAH.pdf>

ה. רמב"ם הלכות אישות פרק יב הלכה א – ה

הלכה א: כשנושא אדם אשה בין בתולה בין בעולה בין גדולה בין קטנה אחת בת ישראל ואחת הגיורת או המשוחררת יתחייב לה בעשרה דברים ויזכה בארבעה דברים.

הלכה ב: והעשרה –

- שלשה מהן מן התורה ואלו הן: שארה כסותה ועונתה. שארה אלו מזונותיה, כסותה כמשמעה, עונתה לבא עליה כדרך כל הארץ:
- והשבעה מדברי סופרים וכולן תנאי בית דין הם, האחד מהם עיקר כתובה, והשאר הם הנקראין תנאי כתובה ואלו הן, לרפאותה אם חלתה, ולפדותה אם נשבת, ולקברה כשמות, ולהיות נזונת מנכסיו ויושבת בביתו אחר מותו כל זמן אלמנותה, ולהיות בנותיה ממנו ניוזנות מנכסיו אחרי מותו עד שיתארסו, ולהיות בניה הזכרים ממנו יורשין כתובתה יתר על חלקם בירושה שעם אחיהם.

הלכה ג: והארבעה שזוכה בהן כולם מדברי סופרים, ואלו הן: להיות מעשה ידיה שלו, ולהיות מציאתה שלו, ושיהיה אוכל כל פירות נכסיה בחייה, ואם מתה בחייו יירשנה, והוא קודם לכל אדם בירושה.

הלכה ד: ועוד תקנו חכמים שיהיו:

- מעשה ידי האשה כנגד מזונותיה,
 - ופדיונה כנגד אכילת פירות נכסיה,
 - וקבורתה כנגד ירושתו לכתובתה.
- לפיכך אם אמרה האשה איני ניוזנת ואיני עושה שומעין לה ואין כופין אותה, אבל אם אמר הבעל איני זנך ואיני נוטל כלום ממעשה ידיך אין שומעין לו שמא לא יספיק לה מעשה ידיה במזונותיה, ומפני תקנה זו יחשבו המזונות מתנאי הכתובה.

ו. שו"ת מנחת אשר חלק ב' קד:ה

אמנם מה שטען אבי האשה שהוא זה ששילם את כל המסים וההוצאות של הקרן, וכן ביטוח בריאות ושאר ביטוחים ומשכורת לזוג הצעיר, ומן הדין לנכות כל הוצאות אלה מזכותו בפירות נכסי מלוג, טענה זו מסתברת לחצאין. לגבי הוצאות הקשורות לקרן ודאי מסתבר כדבריו דאין כל סברא שיהנה איש זה משני עולמות הזכויות הן שלו והחובות של זולתו ואם אכן אוכל הוא פירות ודאי מסתבר שיתרום חלקו גם להוצאות בתשלום מסים וכדו'. אד לגבי שאר הוצאות הבית יש לעיין דלכאורה דינם ככל מתנה שאב או סב נותן לצאצאיו וכל עוד אין התניה מפורשת שמתנות אלה הן במקום זכותו בפירות לכאורה אין טענתו טענה ועדיין צ"ע.

ז. ר' מתתיהו ברויד, ר' יונה ריס, ערכה של הכתובה, תחומין כה – Journal of Halacha and Contemporary Society Vol 47
http://www.broydeblog.net/uploads/8/0/4/0/80408218/value_and_significance_of.pdf

כתובה דאורייתא

ח. שמות כב:טו - יז

וכי יפתה איש בתולה... מהר ימהרנה לו לאשה: אם מאן ימאן אביה לתתה לו כסף ישקל כמהר הבתולת:

ט. בראשית לד:יב

הרבנו עלי מאד מהר ומתן ואתנה...

י. מכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכתא דנזיקין פרשה יז

"מהור ימהרנה לו לאשה." למה נאמר? לפי שנאמר (דברים כב:כט) "ונתן האיש השוכב עמה," יכול כשם שבתפוסה נותן מיד, כך במפותה נותן מיד, תלמוד לומר "מהור ימהרנה לו לאשה," מגיד שהוא עושה עליו מוהר, ואין מוהר אלא כתובה שנאמר "הרבנו עלי מאד מוהר ומתן ואתנה כאשר תאמרו אלי ותנו לי הנערה לאשה."

יא. רש"י שמות (פרשת משפטים) כב:טו

מהר ימהרנה - יפסוק לה מוהר כמשפט איש לאשתו, שכותב לה כתובה וישאנה:

יב. בראשית (פרשת חיי שרה) כה:ו

ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות...

יג. סנהדרין כא"א

מאי נשים ומאי פלגשים? אמר רב יהודה אמר רב: נשים בכתובה ובקידושין, פלגשים בלא כתובה ובלא קידושין.

יד. רמב"ם הלכות אישות הקדמה

הלכות אישות. יש בכללן ארבע מצות, שתי מצות עשה, ושתי מצות לא תעשה. וזה הוא פרטן: (א) לישא אשה בכתובה וקידושין. (ב) שלא תבעל אשה בלא כתובה וקידושין. (ג) שלא ימנע שאר כסות ועונה. (ד) לפרות ולרבות ממנה. וביאור מצות אלו בפרקים אלו.

טו. ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה שנה

והמצוה השנ"ה היא שהזהירנו שלא לבא על אשה בלא כתובה ובלא קדושין והוא אמרו ית' (שם) לא תהי' קדשה מבנות ישראל...

טז. רמב"ם הלכות נערה בתולה פרק א הלכה ג
המפותה שלא רצת להנשא למפתה, או שלא רצה אביה ליתנה לו, או שלא רצה הוא לכנוס, הרי זה נותן קנסה והולך ואין כופין אותו לכנוס, ואם רצו וכנסה אינו משלם קנס אלא כותב לה כתובה כשאר הבתולות.

יז. רמב"ם הלכות מלכים פרק ד הלכה ד
וכן לוקח מכל גבול ישראל נשים ופלגשים, נשים בכתובה וקדושין, ופלגשים בלא כתובה ובלא קידושין...

יח. קיצור נחלת שבעה סימן ט
ויהיבנא ליכי מהר בתוליכי כסף זוזי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא

יט. תוספות כתובות י. "אמר רב נחמן"
אמר רב נחמן אמר שמואל חכמים תיקנו כו' - משמע דכתובה דרבנן, וכן בהאשה רבה (יבמות פט. ושם) גבי אין לה כתובה קאמר "מאי טעמא תקינו לה רבנן כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה כו'" אלמא סתמא דהש"ס סבר דכתובה דרבנן. וקשה דנהגו לכתוב בכתובה "כסף זוזי מאתן דחזו ליכי מדאורייתא!"
ואור"ת דסמיכניו ארשב"ג דמתני' דפרק בתרא (דף קי:): דמיייתי לה נמי בסמוך דאמר נותן לה ממעות קפוטקיא דקסבר כתובה דאורייתא, וקי"ל כרשב"ג במשנתנו.

ועוד אור"י דלא קיימא לן כר"נ דאשכחנא רב אשי דהוא בתראה דפליג עליה...
וכן פ"י רבינו יצחק בן רבינו מאיר דרב אשי פליג אדרב נחמן. והא דאמרינן בהאשה רבה (יבמות פט.) "מ"ט תקינו רבנן כתובה" ה"פ: מ"ט תקינו רבנן כתובה היכא דתקינן כגון באלמנה? שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ה"נ תקינו שלא יהא לה כדי שתהא קלה בעיניו להוציאה.

כ. כתובות י.

איתמר: אמר רב נחמן אמר שמואל משום רבי שמעון בן אלעזר, חכמים תקנו להם לבנות ישראל לבתולה מאתים ולאמנה מנה, והם האמינוהו שאם אמר "פתח פתוח מצאתי" נאמן.

- א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם? אמר רבא חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה.
- תנא: הואיל וקנס חכמים הוא לא תגבה אלא מן הזיבורית. קנסא? מאי קנסא?? אלא אימא: הואיל ותקנת חכמים הוא לא תגבה אלא מן הזיבורית.

רבן שמעון בן גמליאל אומר כתובת אשה מן התורה.

- ומי אמר רבן שמעון בן גמליאל הכי? והתניא "כסף ישקול כמוהר הבתולות" שיהא זה כמוהר הבתולות ומוהר הבתולות כזה, מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה. רבן שמעון בן גמליאל אומר כתובת אשה אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים! איפוך.
- ומאי חזית דאפכת בתרייתא, איפוך קמייתא! הא שמעינא ליה לרבן שמעון בן גמליאל דאמר כתובת אשה מדאורייתא דתנן "רבן שמעון בן גמליאל אומר נותן לה ממעות קפוטקיא." ואי בעית אימא כולה רבן שמעון בן גמליאל היא וחסורי מיחסרא והכי קתני: "מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה. כתובת אלמנה אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים, שרבן שמעון בן גמליאל אומר כתובת אלמנה אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים."

כא. כתובות קי ע"ב

מתני': נשא אשה בא"י וגרשה בקפוטקיא, נותן לה ממעות ארץ ישראל. נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בארץ ישראל, נותן לה ממעות ארץ ישראל. רבן שמעון בן גמליאל אומר נותן לה ממעות קפוטקיא.

גמרא: הא גופא קשיא - קתני "נשא אשה בארץ ישראל וגרשה בקפוטקיא נותן לה ממעות ארץ ישראל", אלמא בתר שיעבודא אזלינן, אימא סיפא "נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בארץ ישראל נותן לה ממעות ארץ ישראל", אלמא בתר גוביינא אזלינן! אמר רבה: מקולי כתובה שנו כאן. קסבר כתובה דרבנן.

"רבן שמעון בן גמליאל אומר נותן לה ממעות קפוטקיא" - קסבר כתובה דאורייתא.

כב. יבמות פט ע"א

"[אם ניסת באיסור בטעות] אין לה כתובה" - מאי טעמא תקינו לה רבנן כתובה? כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, הא תהא קלה בעיניו להוציאה:

כג. רמב"ן שמות (פרשת משפטים) כב:טו

ומה שפירש הרב במהר ימהרנה לו שיפסוק לה מהר כמשפט איש לאשתו שכותב לה כתובה, אינו אמת, שהמפתה אם ישאנה אינו נותן קנס, ואם יגרשנה אחר הנשואין אין לה עליו כלום מן התורה, שהכתובה מדברי סופרים הוא.

אבל פירוש "מהר" השלוחים שאדם משלח לארוסתו כלי כסף וכלי זהב ובגדים לצרכי החופה והנשואין, והם הנקראים "סבלונות" בלשון חכמים. וכך אמרו "מוהרי הדרי" (ב"ב קמה א.). ואונקלוס אמר ב"הרבו עלי מאד מוהר ומתן" (בראשית לד יב) "אסגו עלי לחדא מוהרין ומתנן", ולא היה נודר להם לכתוב לה כתובת הרבה מאד! אבל המהר סבלונות כמו שפירשתי:

כז. רמב"ן בראשית (פרשת חיי שרה) כה:ו

ורש"י כתב נשים בכתובה, פילגשים שלא בכתובה כדאמר בנשים ופילגשים דדוד בסנהדרין (כא א). ואין הדבר כן, כי לא תקרא "פילגש" אלא כשהיא בלא קדושין, כי הכתובה מדברי סופרים, והגירסא בסנהדרין "פילגש בלא כתובה וקדושין". אבל אפשר שגם בני נח כאשר ישאו להם נשים כמשפטן בבעילה היו נוהגים לכתוב להן מהר ומתן, ואשר רצונה שתהיה להם פילגש וישלח אותה כאשר ירצה ולא יהיו בניה בנוחלים את שלו, לא היה כתוב לה כלום.

כה. רמב"ן בראשית (פרשת וישלח) לד:יב

מהר ומתן - מהר, כתובה, שהוא הדבר הנתן לכתולה, כדכתיב (שמות כב טז) כמהר הבתולות, והם סבלונות שהבחורים שולחים לכתולות כאשר ישאו אותן. ומתן, מגדנות או כסף וזהב לאביה ולאחיה.

כו. רא"ש כתובות א:יט

וראיתי מפרשים דאפילו הרגילו לכתוב "דחזו ליכי מדאורייתא" מודו דכתובת אשה דרבנן, וחכמים תקנו "חמשים כסף מדאורייתא" פי' משקלים האמורים בתורה, משום שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ואסמכוה אקרא ד'כמוהר הבתולות'. משום הכי נהיגי למיכתב "דחזו ליכי מדאורייתא" שלא יטעה אדם לומר כיון דמדרבנן היא לא תגבה אלא נ' סלע מדינה. ודברים של טעם הם. והכותב "כסף זוזי מאתן דחזי ליכי" לא הפסיד:

כז. שו"ע אבן העזר סו:ו

כמה שיעור הכתובה? לכתולה ק"ק, ולא למנה מנה, ושל זו וזו כסף מדינה... הגה: ... וכל זה לדעת קצת הפוסקים, שסבירא להו שכתובות בתולה אינה רק זוזי דרבנן (הרי"ף והרמב"ם והר"ן והר"ם) ... אבל לדעת יש פוסקים, מאתים של בתולה ומנה של אלמנה משערים בזוזי דאורייתא, והוא שמונה פעמים יותר, וכתבו דלכן נהגו לכתוב בכתובה דחזו ליכי מדאורייתא (ר"ת). וי"א דכותבין דחזי ליכי, סתמא (הגהות מיימוני פ"י דאישות). והמנהג לכתוב לכתולה: דחזי ליכי מדאורייתא, אבל לא לאלמנה...

כח. רמב"ם הלכות נערה בתולה פרק א הלכה ד

ואין לה כתובה [לאנוסה] שלא תקנו חכמים כתובה לאשה אלא כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה וזה אינו יכול להוציא.

כט. רמב"ם הלכות אישות פרק א הלכה ד

קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק, אם רצה הוא והיא נותן לה שכרה ובוועל אותה על אם הדרך והולך לו, וזו היא הנקראת קדשה, משנתנה התורה נאסרה הקדשה שנאמר "לא תהיה קדשה מבנות ישראל", לפיכך כל הבועל אשה לשם זנות בלא קדושין לוקה מן התורה מפני שבעל קדשה.

ל. רמב"ם הלכות אישות פרק י הלכה ז

וצריך לכתוב כתובה קודם כניסה לחופה ואחר כך יהיה מותר באשתו, והחתן נותן שכר הסופר, וכמה הוא כותב לה, אם היתה בתולה אין כותבין לה פחות ממאתים דינרים, ואם בעולה אין כותבין לה פחות ממאה דינרים, וזה הוא הנקרא עיקר כתובה, ואם רצה להוסיף לה אפילו ככר זהב מוסיף, ודין התוספת ודין העיקר אחד הוא לרוב הדברים, לפיכך כל מקום שנאמר בו כתובה סתם הוא העיקר והתוספת כאחד, וחכמים הם שתיקנו כתובה לאשה כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה.

לא. רמב"ם הלכות אישות פרק טז הלכה ג

כבר הודענו שחכמים תקנו כתובה לאשה, ודין התוספת כדין העיקר, ולא תקנוה לגבותה כל זמן שתרצה אלא הרי היא כחוב שיש לו זמן ואין הכתובה נגבית אלא לאחר מיתת הבעל או אם גירשה. וכן התקינו שאם היה לבעל שדות טובות ורעות ובינוניות ובאה האשה לגבות כתובתה ממנו שלא תגבה אלא מן הרעה שבנכסיו והיא הנקראת זיבורית.

לב. רמב"ם הלכות אישות פרק טז הלכה ו

וכן מקולי כתובה שתטול האשה כתובתה מן הפחות שבמטבעות...

לג. תוספות סוטה כז ע"א "איש"

איש איש לרבות אשת חרש [שבית דין עושין קינוי בשביל הבעל לפסול האשה מכתובתה] - נראה דעיקר קרא לא איצטריך אלא לאוסרה לבעל ולבועל ע"י קינוי זה, אבל משום לפוסלה מכתובתה לא צריך קרא, דהא אפילו רבן שמעון בן גמליאל דאמר בפרק בתרא דכתובות (דף קי:)
כתובת אשה דאורייתא לאו ממש דאורייתא אלא אית ליה סמך מדאורייתא כדאמרינן התם בפ"ק (דף י.) מכאן שמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה...